

Den første svenske stormagtstid, den militære og politiske i det 17. århundrede, var baseret på tro og vilje, jern og kobber. Den anden, den nuværende økonomiske og sociale, hviler på uddannelse og flid, stål og tømmer. En forudsætning for den intensive nyttiggørelse af skovene var transporten, også om vinteren, hvor vandene kan fryse til. Derfor blev jernbanerne så vigtige for Sveriges industrialisering. Og her møder vi atter fyrekbegrebet. Förordning om kommunalstyrelse på landet af den 21 Mars 1862 bestemte nemlig i sin § 4, at »Medlem af en kommun på landet är en hvar, som der är mantalskrifven, äfvensom hvar och en, hvilken, utan att vara i kommunen mantalskrifven, derstädes är för fast egendom eller inkomst af kapital eller arbete till almän bevällning uppförd«. D.v.s., at også juridiske personer havde valgret, med stemmer i henhold til deres skat skyldighed. Da lovbestemmelsen blev indført, havde man naturligvis de forskellige brug rundt i land- og bjergdistrikterne i tankerne. Men i løbet af årene voksede disse oprindeligt små metal- og træindustrier frem til nutidens store bedrifter. Der opstod således en politisk situation, som var enestående selv i datidens Europa. Med stigende indtjening og skattebetaling fik aktiebolagene nemlig den afgørende indflydelse i mange landkommuner. Dr. Mellquist anfører en mængde eksempler. Her skal blot nævnes, at Husquarna Vapenfabrik, som enhver dansk husmoder i dag kender de fredelige produkter fra, i 1892 rådede over 13.452 röster, og at Höganäs Stenkolsbolag dominerede udviklingen i Kullen-området med 18.266 röster. Et skovbrug i Norrland nåede i 1900 op på 84.794 fyrker. Med sin stemmemagt fik kapitalen i Göteborg og Stockholm samt storlandbruget i Skåne og skovbruget nordpå kommunerne til at give afgørende bidrag til finansieringen af den for industrialiseringen nødvendige jernbaneudbygning.

Den økonomiske liberalisme havde altså den stærkeste interesse i at bibeholde sin indflydelse på kommunestyret og dermed på 1. kammeret. Den politiske liberalisme i 2. kammeret måtte søge forholdene ændret. Disse modsætninger mellem og inden for hvert af kamrene er hovedtemaet for afhandlingen: Riksdagsdebatten om den kommunale röstträtten i Sverige 1862–1900. For den svenske læser vil hovedinteressen naturligvis koncentrere sig om den grundige behandling af disse problemer. Den danske læser vil blive fængslet af de mange socialhistoriske oplysninger i noterne. Og den udenlandske læser vil gennem bogens engelske summary modtage et overbevisende indtryk af Sveriges selvstændighed også i politisk udvikling.

Jørgen Tuevad

NYESTE TID

J. R. Hay: The Origins of the Liberal Welfare Reforms 1906–1914. Studies in Economic and Social History, ed. M. W. Flinn. MacMillan, London, 1975. 78 s.

Debatten om den liberale regering Asquiths socialreformer drejer sig om meget mere end de enkelte reformers specielle forhistorie og målsætning. De kan nu ses i sammenhæng med den banebrydende sociallovgivning i perioden under og umiddelbart efter 2. Verdenskrig, således at deres plads i udviklingen af den engelske velfærdsstat er kommet i perspektiv. Men diskussionen er herudover uløseligt knyttet til problemerne omkring den engelske liberalismes politiske død. Ganske vist har liberale holdninger sat, og sætter stadig, deres præg på Labours og de Konservatives politik og på samfundsudviklingen som helhed. Men de Liberale bukkede under som parti efter 1. Verdenskrig i konkurrencen med de andre to store partier. Hvorfor?

Havde ændringerne i samfundet og den politiske arbejderbevægelses fremvækst efter århundredeskiftet i virkeligheden allerede slået benene væk under liberalismen i partiets sidste regeringsperiode? Skal dets socialpolitiske initiativer ses som desperate afværge-manøvrer for at hindre, at Labour overtog pladsen som progressivt alternativ til de Konservative; eller var de et udtryk for, at den »ny liberalisme«, socialliberalismen, var i stand til at tilpasse sig de ændrede omstændigheder på en måde, der ville have givet et rimeligt vælgergrundlag at arbejde videre med, hvis ikke splittelsen blandt lederne og andre uheldige omstændigheder havde svækket det afgørende under krigen?

Spørgsmålet om, hvorvidt de Liberale undergang var »uundgåelig« eller ej er svært at håndtere og umuligt at besvare definitivt. Hvad historikerne imidlertid kan gøre er at undersøge, i hvor høj grad de Liberale ledere selv opfattede sig som udsat for pres fra Labour, samt i hvor høj grad bevægelserne i vælgermassen og hvad man kan måle af opinion om disse ting indicerer, at der eksisterede et voksende folkeligt krav om reformer af mere gennemgribende karakter end dem, de Liberale var villige til at gennemføre.

Uenigheden blandt forskerne herom er et af de temaer, J. R. Hay tager op i sin lille bog, der – som de øvrige titler i serien – har karakter af en forskningsoversigt snarere end en argumentation for en selvstændig opfattelse af problemerne. Forfatteren har disponeret sin oversigt fortrinligt. Han når at få præsenteret den lovgivning, der diskuteres; han kortlægger og systematiserer de problemstillinger, der er anlagt på emnet og de resultater, der er nået; og han peger på områder, hvor en forstærket indsats kunne vise sig frugtbar. Særlig relevant forekommer her hans advarsel mod at anlægge for snævre geografiske og faglige synsvinkler. De Liberale sociallovgivning må ses i sammenhæng med tidligere socialreformer på Kontinentet og i de britiske Dominions; den bør endvidere studeres også generelt og komparativt som udtryk for en bestemt reaktion på bestemte problemer i de europæiske industrisamfunds udvikling.

Jørgen Sevaldsen

Wavell. The Viceroy's Journal. Ed. by Penderel Moon. Oxford University Press, London, 1973. xvi + 528 s. Ill. kort. £ 8.00.

Da Churchill i 1943 udnævnte Lord Wavell til vicekonge i Indien, skaffede han en retrætepost til en general, der efter sin heldige ledelse af felttoget mod italienerne i Nordafrika i 1940–41 ikke havde kunnet leve op til forventningerne på de umulige poster, han derefter blev sat på i det østlige Middelhav og i det Fjerne Østen. Der lå samtidigt i udnævnelsen, at vicekongens opgave forventedes at blive administrativ: At holde Indien i ro, til krigen var ovre.

Virkeligheden blev anderledes. Wavell kom til at spille en vigtig rolle i de uhyre vanskelige forhandlinger forud for briternes tilbagetrækning fra Indien i 1947. Den foreliggende bog er en udgivelse af Wavells omfangsrige dagbogsoptegnelser plus en del memoranda og korrespondance fra denne afgørende periode i det moderne Indiens historie. Fra udgiverens side er offentliggørelsen præsenteret som led i en Ehrenrettung; et opgør med den ofte sette vurdering, at Wavells stejlhed og kantede forhandlingsform var en væsentlig hindring for opnåelse af en selvstændighedsordning, og at Attlee derfor gjorde rigtigt i at udskifte ham med den mere dynamiske og politisk behændige Mountbatten i 1947. Wavell er blevet forsvaret i enkelte britiske fremstillinger, således i M. Edwardes' »The Last Years of British India« (1963) og Penderel Moon følger denne linie op ved i sin indledning til dagbogen at fremhæve, at Wavells vanskeligheder